

Joulun historia ja perinteet

Joulu tunnetaan nykyisin pääosin Kristuksen syntymäjuhlanä, mutta harva tuntee sen pitkää ja vaiherikasta historiaa. Nykypäivänä voisi sanoa, että joulusta on tullut kulutusjuhla, missä on ehkä paikoin unohdettu joulun perinteet ja historia.

Joulun historia juontaa juurensa muinaisiin talvipäivänseisauksen juhliin, kuten germaaniseen Yuleen. Tässä juhlassa oli tarkoitus juhliä auringon paluuta ja lepytellä haltijoita. Juhlassa poltettiin nuotioita/kokkoja samaan tapaan kuin nykyään meillä juhannuksena. Tähän juhlaan kuului myös pikkulintujen ruokkiminen jyvillä, jonka ideana oli taata viljaonni talolle. Talossa myös katettiin oma juhlapöytä haltijoille ja vainajille. Näin haluttiin saada suojelua ja turvaa.

Antiikin Roomassa juhlittiin Aurinkojumalan syntymäpäivää 25. Joulukuuta.

Joulukuun juhliin mahtui myös Saturnalia-juhla, jonka viikon kestävissä festivaalissa juhlittiin Saturnus-jumalaa. Saturnus oli roomalaisessa mytologiassa sadonkorjuun, maanviljelyn ja runsauden jumala. Tähän juhlaan kuuluivat myös juhla-ateriat ja lahjojen antaminen. Mistä luultavasti lahjaperinne on myös siirtynyt osaksi kristillistä perinnettä ja meidänkin jouluamme. Auringon palvonta ja aurinkoon liittyvien jumalien palvonta on ollut hyvin yleistä ja keskeistä monissa kulttuureissa. Ei pelkästään Roomassa tai Skandinaviassa. Egyptissä on myös juhlittu Auringonjumala Ra:ta.

Skandinavian viikingit osasivat juhliä Yulea oikein tehokkaasti, sillä juhlat saattoivat kestää peräti 12 päivää. Viikinkien Yule-juhlaan kuului vahvasti osana alkoholi ja juhlat ovat saattaneet olla melkoinen kokemus. Siihen kuului oleisesti myös jouluporsas jonka kautta joulukinkku on saattanut meidänkin perinteeseemme siirtyä. Joulupukin roolissa on voitu nähdä mahdollisesti ylijumala Odin.

Talven pimeydessä ei ole mitenkään yllättävää haluta juhliä ja rikkoa pimeä jakso jossa ollaan matkalla kohti uutta. Kevättä kohti jolloin valon määrä kasvaa, päivä pitenee ja jolloin luonto herää ja viljelytyöt alkavat uudestaan. Tällöin onkin tärkeää aikaa lepytellä jumalia ja näin hakea talolle ja yhteisölle runsasta satoa ja onnea sekä terveyttä.

Jotakin kuitenkin tapahtui 2000 vuotta sitten, kun eräs lapsi syntyi Betlehemissä. Tästä lapsesta kasvoi kiertävä opettaja, joka puhui vertauskuvien ja kokosi 12 opetuslasta häntä seuraamaan. Se miten tämä tarina sitten kehittyi onkin oma juttunsa.

Jeesuksen syntymästä kerrotaan Raamatussa Matteuksen ja Luukkaan evankeliumeissa. Nämä kaksi muodostavat yhdessä Markuksen evankeliumin kanssa synoptisten evankeliumien ryhmän, jotka tunnetaan rinnakaisuutensa perusteella. Kreikaksi sana synoptinen tarkoittaa "yhdessä katsottavaa". Ne kertovat hyvin samanlaisella tavalla Jeesuksen elämästä ja niissä on paljon samoja tapahtumia. Neljäs, evankeliumi Johannaksen evankeliumi, poikkeaa näistä kolmesta. Markuksen evankeliumi on evankeliumeista vanhin ja myös lyhyin. Se ei kuitenkaan kerro Jeesuksen lapsuudesta mitään.

“Klassiseksi” jouluevankeliumiksi sanotaan Luukkaan evankeliumin toisen luvun alkuosaa sis. jakeet 1-20. Tämä on ensimmäisen joulun tarina jonka ääreen saamme kerääntyä joka joulu.

Joulu on täynnä mystiikkaa ja moniin esineisiin, tapoihin ja ruokiin liittyy paljon symboliikkaa, osaan enemmän “pakanallisia” ja osaan taas kristillisiä. Osassa sekoittuu molempia tai ne on haluttu tarkoituksella kytkeä toisiinsa. Joulun symboleista ja symboliikasta on julkaistu loistava Liisa Väisäsen kirja, Joulun Symbolit josta itsekkin nyt avaan muun taustatiedon kera muutamia jouluun liittyviä symboleja, jotka ovat erottamaton osa monen joulua ja myös muutaman vähän vieraamman ja yllättävämmän.

Joulukuusen historia on saanut alkunsa Saksasta 1500-luvulla. Tuolta ajalta ovat vanhimmat maininnat ja historialliset tiedot joulukuusesta. Joulukuusi levisi 1800-luvulla myös Ruotsin kautta meille Suomeen. Joulukuusen historia Suomessa liikkuu myös hyvin läheltä Moksien kylää ja Korpilahtea, sillä 1800-luvun lopulla Jyväskylän opettajaseminaarissa oli jo tapana järjestää kuusijuhlia, joissa laulettiin kuusen ympärillä ja pidettiin puheita.

Suomen ensimmäinen joulukuusiperinteen aloittaja ja luultavasti ensimmäinen joulukuusen omistaja ajatellaan monesti olleen Otto Wilhelm Klinckowström. Hän oli ruotsalaissyntyinen, mutta myöhemmin Suomeen muuttanut kenraaliluutnantti, vapaaherra ja taiteenkeräilijä. Hänen kerrotaan ostaneen jopa 8 joulukuusta joulujuhlaan taloonsa Helsinkiin. Todellista kuusijuhlaa siis.

Joulukuusen koristeilla on oma symboliikkansa ja yhdeksi vakiokoristeeksi on vakiintunut latvan tähti, joka symboloi Betlehemin tähteä, joka ohjasi tietäjät Jeesuksen seimen luo. Tarina Betlehemin tähdestä ei esiinny Luukkaan evankeliumissa vaan Matteuksen evankeliumissa. Luukkaan evankeliumissa enkeli ilmestyi paimenille ja kehotti heitä menemään Betlehemiin.

Jouluseimi on myös yleinen koriste joulun ajan kodeissa. Se tietenkin esittää kuvaelmaa Jeesuksen syntymästä betlehemissä ja ensimmäisestä joulusta. Seimellä on pitkä historia takanaan ja kiinnostavaa on miten suuressa roolissa seimi on esimerkiksi Italiassa. Jouluseimeen liittyy olennaisesti eläinrakas, munkki ja saarnaaja Franciscus Assisilainen. Franciscus toi jouluyönä 1223 luolaan Greccion kylässä Laziossa aasin ja härän lämmittämään heinäseimeä, johon messuun tulleet munkit kuvittelivat Jeesus-lapsen. Tässä jouluseimessä joka tietävästi on historian ensimmäinen ei ollut mukana Mariaa, Joosefia eikä itämään tietäjiä. Legendaksi tämän ensimmäisen seimen teki se, että kerrotaan Jeesus-lapsen ilmestyneen munkeille tuona yönä Greccion kylän luolassa.

Italiassa seimiperinne on elänyt erittäin vahvana ja varsinkin etelä-Italiassa se on todella isossa roolissa. Monet taitelijat ovat myös kunnostautuneet seimitaiteilijoina. Meille tuttu seimi sisältää usein juuri Jeesus-lapsen, Marian ja Joosefin, tietäjät, paimenet ja tallin eläimiä. Variaatioita löytyy monenlaisia ja seimen rakentamisesta on tullut monelle mukava jouluperinne ja harrastus.

Yllättävä joulukoriste ja elementti usein vanhoissa joulukorteissa ja maalauksissa on kärpässieni. Meille kaikille tuttu Punakärpässieni *Amanita muscaria*, joka on usein syksyisen metsän väriläiskä. Se loistaa punaisena valkoisten pilkkujen kera sammalikosta.

Kärpässienen on usein ajateltu symboloivan luontoa, onnea ja ylösnousemusta. Sen täysi symboliikka ei ole selvillä ja nykyään tämä onkin hieman vieraampi koriste joulun vietossa. Usein vanhoissa joulukorteissa kärpässieni kuitenkin esiintyy. Yksi erikoinen ajatus sen symboliikasta, on linkki shamaaniperinteeseen jonka parissa punakärpässientä on nautittu psykoaktiivisena jonka avulla shamaani on "langennut loveen" ja voinut matkata kysymään neuvoa tuonpuoleisesta vainajilta tai muilta hengiltä. Punakärpässienen käytöstä löytyy kirjallista materiaalia Venäjän alkuperäiskansojen parista ja on myös epäilty lapissa tietäjien ja shamaanien käyttäneen sitä. Erään teorian mukaan myös joulupukki olisi "matkalla" olleen shamaanin näky.

Joulun perinteeseen symboliseen värimaisemaan punainen kärpässieni istuu erittäin hyvin.

Lopuksi otetaan käsittelyyn se joulun ikonisin hahmo kenen vierailua monissa kodeissa tuskin maltetaan odottaa. Joulupukki on usein liitetty 300-luvun Myran piispaan, Pyhään Nikolaukseen, joka oli tunnettu hyväntekijä ja lahjojen antaja. Joulupukissa sekoittuu useita hahmoja ja kuten aiemmin kerroin joulupukkiin liittyy myös vanhoja "pakanallisia" perinteitä ennen kristinuskon saapumista. Saattaa hänessä olla pala viikinkien ylijumala Odiniakin. Suomessa on ollut perinne nuuttipukkien saralla. Tämä liittyy eurooppalaiseen traditioon missä myös ollut samanlaisia pukkiperinteitä jossa on pukeuduttu pukiksi ja kierretty talosta taloon vaatien ruokaa ja juomaa. Usein nämä hahmot olivat pelottavia, tai ainakin kaukana siitä perinteisestä joulupukista mikä meille nykyään mieleen piirtyy. Osittain myös Coca-Cola Companyn vaikutuksen osalta. Nämä pukit saattoivat myös jakaa lahjoja kilteille lapsille tai antaa vitsoja tuhmille. Yhdysvalloissa joulupukkiperinteet alkoivat sulautua yhteen ja näihin vaikutti vahvasti Pyhä Nikolaus. Niinpä 1800-1900-luvun aikana joulupukki oli saanut nykyisen muotonsa.

Mainitsemani Coca-Colan mainoskampanja 1931 vakiinnutti meilläkin punaisen asun johon pukki meilläkin melkein aina pukeutuu. Tänänkin päivänä monen lapsen ja aikuisenkin jouluaaton aloittaa Joulupukin kuumalinja.

Marraskuun pimeydessä aletaan jo pikkuhiljaa lähestyä joulua ja joulukuun alussa alkaa monesti joulumusiikki jo tavoittaa arkisen kaupassa kävijän. Kirjoittaja toivottaa hyvää marraskuuta ja pian lähestyvää joulun aikaa kaikille. Joulu on täynnä symboliikkaa ja historiaa, ennen kaikkea sen tärkein sanoma olisi lähimmäisen rakkaus, yhdessäolo ja toisten huomioon ottaminen. Unohtaa kiire, yksilökeskeisyys ja nauttia läheisten seurasta ja muistaa hiljentyä sekä elää hetkessä. Oikein hyvää syksyä ja joulun odotusta kaikille.

Teologian opiskelija Mikko Viholainen